

WAYS OF ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF STUDENTS 'LEARNING ACTIVITY IN TEACHING BIOLOGY

Eshmahmatova Shoxsanam Zoxid qizi
Nizami TDPU Biology 1st Year Master's Degree

ANNOTATION

This article provides information on the importance, types, and levels of problem and experience use in activating students 'cognitive abilities, as well as the sequence of problem development.

Keywords: Biology, zoology, botany, problem, exercise, teaching material, teaching methods.

Anotatsiya

Ushbu maqolada O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirishda masala va mashqlardan foydalanishning ahamiyati, turlari, va darajalari haqida hamda masalalarni ishlash ketma-ketligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Biologiya, zoologiya, botanika, masala, mashq, o'quv material, o'qitish metodikasi, individual.

Аннотация: В данной статье представлена информация о значении, видах и уровнях использования задач и упражнений в активизации познавательной деятельности учащихся, а также о последовательности проблемной работы.

Ключевые слова: Биология, зоология, ботаника, задача, упражнение, учебный материал, методика обучения.

INTRODUCTION

Ta'lim jarayonida o'quvchi o'qituvchining bevosita rahbarligida, ta'lim mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari yordamida organik olamning qonuniyatlari, hodisa va voqealarning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi va bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, o'quvchilar uchun o'quv jarayoni bilish jarayoni, uning faoliyati esa bilish faoliyatidir. O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va o'qitishdan ko'zda tutilgan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. O'qituvchi uchun ta'lim jarayoni o'quvchilarning faoliyati bilan uzviy bog'langan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda o'zgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi. Darsda o'quvchilarning bilish faoliyati va o'qituvchining pedagogik faoliyati bir-biriga uyg'un ravishda tashkil etilgandagina o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish mumkin. O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish dars strukturasi asosini tashkil etadi. Shu sababli bu masalani chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq. Polshalik didaktik olim V. Okonning «Umumiy didaktikaga kirish» nomli (Введение в

общую дидактику) kitobida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etishning quyidagi yo'llari ko'rsatilgan:

1. Bilimlarni o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyati quyidagi bosqichlarda tashkil etiladi:

o'quv materialini dastlabki tanishish;

o'quv materiallarini o'rganish;

o'zlashtirilgan bilimlarni avval o'zlashtirilgan bilimlar bilan taqqoslash;

bilimlarni tizimga solish va mustahkamlash;

o'zlashtirilgan bilimlarni yangi holatlarda qo'llash.

2. O'quvchilarning bilish faoliyatini mustaqil ish asosida tashkil etish:

muammoli vaziyatlarni keltirib chiqarish;

o'quv topshiriqlarining maqsadini aniqlash;

mustaqil izlanish orqali savollarga javoblar topish;

nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar asosida javoblarning to'g'riligini tekshirib ko'rish;

bilimlarni tizimga solish va mustahkamlash;

bilim, ko'nikma va malakalami yangi vaziyatlarda qo'llash.

3. O'quvchilarning bilish faoliyatini ko'nikmalarni shakllantirish maqsadida tashkil etish:

o'quv faoliyatini amalga oshirish maqsadi, borishini aniqlash;

o'quv faoliyatning modelini tuzish;

jaoliatni bajarish namunasini ko'rsatish;

o'quvchilar tomonidan ishni bajarish;

Faoliyatni takrorlash va xatosiz bajarishni o'rganish.

4. O'quvchilarning bilish faoliyatini axloqiy sifatlarni shakllantirish maqsadida tashkil etish:

o'qituvchining ko'rsatmasi yoki tavsiyasiga binoan, tavsiya etilgan adabiyotlarni topish;

qo'shimcha o'quv adabiyotlar bilan tanishish;

o'rganilgan axborotlarni tahlil qilish va baholash;

adabiyot muallifning jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy sohasida yoki fan rivojiga qo'shgan hissasini aniqlash va baho berish;

o'quvchilarning o'z xulqi va axloqiy sifatlarini rivojlantirish yuzasidan umumiy xulosasi. Ta'lim jarayonini tarbiya bilan, bilim, ko'nikma va malakalami bir-biri bilan ajratilgan holda shakllantirishga mo'ljallangan o'quv faoliyatini tashkil etish mumkin emas. O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etganda, ta'lim-tarbiya jarayonini yaxlit, bir tizim holatida, bilim, ko'nikma va malakalami bir-biri bilan uzviy ravishda shakllantirish lozimligini qayd etish zarur. Yuqorida qayd etilgan vazifalarni hal etish va an'anaviy ta'lim tizimidagi kamchiliklarga barham berish, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish uchun o'quvchilarning bilish faoliyatini yalpi

O'qitish bilan bir qatorda, individual va kichik guruhlarda o'qitishni tashkil etish maqsadga muvofiq. O'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etilganda o'quvchilar o'quv materialini mustaqil o'zlashtiradilar, ularning aqliy rivojlanishi, qiziqishi, ehtiyoji, iqtidori, bilimlarni o'zlashtirish darajasi hisobga olingan holda tuzilgan o'quv topshiriqlarini mustaqil bajaradi va o'z bilish faoliyatining subyektiga aylanadi.

O'quvchilarning bilish faoliyatini individual tashkil etish quyidagi bosqichlardan iborat bo'ladi: o'quv topshirig'ining didaktik maqsadini aniqlash;

mustaqil izlanish maqsadini va maqsadni amalga oshirish yo'llarini aniqlash;
o'z mustaqil ishini tashkil etish;
o'quv materialini mustaqil o'rganish;
o'rganilayotgan obyektlarni taqqoslash, o'xshashlik va farqlarni, o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash.
olingan natijani loyihalash, uning maqsadga muvofiqligini tekshirish;
natijani tahlil qilish, tegishli hollarda unga o'zgartirishlar kiritish. O'quv topshiriqlarini individual bajarish jarayonida o'quvchilarning aqliy faoliyati jalb etiladi, o'z bilimi, kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonch ortadi va har bir shaxs o'z imkoniyati darajasida rivojlanadi. Shu tarzda tashkil etilgan bilish faoliyatida vaqtdan unumli foydalaniladi, samaradorlik ortadi. Modulli ta'lim texnologiyasi, hamkorlikda o'qitish texnologiyasining metodlaridan foydalanib tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etiladi. Biologiyani o'qitishda o'quvchilarning bilish faoliyatini individual tarzda tashkil etish asosan darsdan va sinfdan tashqari ishlarda ham foydalaniladi. Masalan, o'quvchilarning uy vazifasini bajarishida ularga tafovutlab yondashish imkoniyatlari mavjud. O'quvchilarga muayyan mavzular bo'yicha kuzatish va tajribalar o'tkazish, ma'ruza va referatlar va turli mavzularda o'tkaziladigan tanlovlar uchun materiallar tayyorlash shular jumlasidandir. Ta'lim-tarbiya jarayonida darsda o'rganiladigan mavzuning mazmuni e'tiborga olingan holda darsda o'quvchilarning kichik guruhlarda mustaqil ishlashi, o'quv bahslar tashkil etish, aqliy hujum, didaktik o'yinlar, taqdimot, o'z-o'zini baholash, tashrif kabilardan foydalanish, masala va mashqlar yechishni yo'lga qo'yish o'qituvchining diqqat markazida bo'lmog'i lozim. O'quvchilarning bilish faoliyati kichik guruhlarda tashkil etish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

darsda vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarni hal etish yo'llarini belgilash;
o'quv topshiriqlarining didaktik maqsadi, bajariladigan topshiriqlar bilan tanishish;
kichik guruh a'zolari bilan hamkorlikda maqsadni amalga oshirish yo'llarini loyihalash, mustaqil ishlarni tashkil etish;
o'rganilayotgan obyektning avval o'rganilgan obyektlar bilan taqqoslash;
natijalarni loyihalash va uning maqsadga muvofiqligini tekshirish;
natijani tahlil qilish, tegishli hollarda unga o'zgartirishlar kiritish.

Xulosa qilib aytganda O'quvchilarning bilish faoliyati kichik guruhlarda tashkil etilganda guruhdagi har bir o'quvchi iqtidori, qiziqishi, bilim saviyasi, bilimlarni o'zlashtirish darajasini aniqlash, o'quvchilar o'rtasida hamkorlik, o'quv muloqoti, bahsi, munozara, o'zaro yordamni amalga oshirish ko'zda tutiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Biologiyani O'qitishda Pedagogik Texnologiyalar
2. Tolipova, J.O.
3. www.ziyonet.uz